

RAZEM ZADBAJMY O NASZE DROGI

Szanowni Państwo.

Oto drugi z pięciu numerów biuletynu poświęconego edukacji obywatelskiej mieszkańców Gdańska Osowej a w szczególności Seniorów. Znajdźcie w nim kolejną garść informacji umożliwiających poznanie i zrozumienie podmiotów, których misją jest pomóc nam, byśmy czuli się w naszej dzielnicy „u siebie”. Tym razem najwięcej uwagi poświęcimy Zarządowi Dróg i Zieleni w Gdańsku. Jest to jedna z najważniejszych

jednostek organizacyjnych, od których zależy jakość naszego funkcjonowania na osiedlu. W obszarze jej zainteresowania znajduje się wiele spośród problemów zgłaszanych przez osowskich seniorów. Piszcie do nas o wszelkich sprawach ważnych dla osób dojrzałych i starszych, zamieszkujących naszą dzielnicę: biuro@wiemiumiem.pl

Wasze opinie będziemy zamieszczać w kolejnych numerach biuletynu. Życzymy owocnej lektury.

Redakcja

W TYM NUMERZE:

- Razem zadбайmy o nasze drogi
- Czy doczekamy się porządknej Barniewickiej?
- Planetarna: jesienno-zimowy basen i lodowisko
- Płyty tu, płyty tam, a gdzie porządkny asfalt?
- Czym zajmuje się Zarząd Dróg i Zieleni?
- Bezpieczny ruch drogowy wymaga kultury

CZY DOCZEKAMY SIĘ PORZĄDKNEJ BARNIEWICKIEJ?

Odpowiedź brzmi - TAK! Początek już jest. W tegorocznej pierwszej edycji miejskiego programu modernizacji chodników Zarząd Dróg i Zieleni modernizuje ponad 20 km chodników na terenie Gdańska. Całkowity koszt modernizacji to 15 mln zł.

Inwestycja dotyczy również Osowej. Wreszcie powstanie chodnik na Barniewickiej!

Listy chodników do remontu lub wykonania od podstaw sporządzono w dużej mierze na podstawie wniosków, głosów i uwag mieszkańców, wyrażanych

podczas spotkań z cyklu „Mój dom, moja dzielnica, moje miasto”, a także kierowanych do urzędu drogą mailową czy też poprzez

cd. na str. 2

media społecznościowe. - Oczywiście chodniki i ulice remontujemy każdego roku, ale trzeba przyznać, że dotychczas nie było tak kompleksowego programu - informuje prezydent Adamowicz.

Chodnik na ul. Barniewickiej (1 100 mb) to inwestycja, o którą wnioskowano jednym głosem. Powstanie on na fragmencie od ul. Pegaza do ul. Nowy Świat. Czyli w miejscu, o które upominali się niemal wszyscy mieszkańcy Osowej. Co ważne, budowa chodnika odbędzie się w połączeniu z remontem jezdni. Koszt to 667 000 zł.

A co z samą ulicą? Jest rezerwa terenowa pod zrobienie remontu ulicy Barniewickiej. Gruntowna przebudowa drogi jest możliwa w latach 2014-2020. I oby tym razem nie skończyło się na planach, bo do tej pory obiecano już wiele, jednak realia okazały się inne niż zapowiedzi planistów. Zapewne wiele wyjaśni uruchomienie Pomorskiej Kolei Metropolitalnej. Bo wówczas Barniewicka będzie kluczową drogą dla dojazdu pasażerów do przystanku PKM czyli dworca w Osowej.

Generalnie zmiany na Barniewickiej już widać

gołym okiem. Głównym celem dotychczasowych robót było uporządkowanie gospodarki ściekowej w dzielnicy poprzez likwidację zbiorników bezodpływowych do gromadzenia nieczystości ciekłych (tzw. szamb). Mieszkańcy rejonu objętego inwestycją będą mogli zrezygnować z uciążliwej i kosztownej formy odbioru ścieków.

Zatem kanalizacja, chodnik... jeszcze tylko czekamy na porządną nawierzchnię i oświetlenie.

Tomasz Wiśniewski
www.osowa24.pl

PLANETARNA: JESIENNO-ZIMOWY BASEN I LODOWISKO

Jakiś czas temu szeroko opisywana była trudna sytuacja ul. Planetarnej, na której zbiera się po deszczach wielka kałuża. Nie można tego zasypać, bo wtedy zalewa piwnice okolicznych domów. Przejść też nie można - brak chodnika utrudnia życie pieszym. Okropną sytuację z zalewaniem domów mają też mieszkańcy ulic skupionych wokół ul. Konstelacji. Wiemy, jak wyg-

łada droga do pracy i szkoły dla mieszkańców tego rejonu Osowej. Czy daleko jest do rozwiązania tego problemu?

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku, na wniosek Dyrektora Dyrekcji Rozbudowy Miasta Gdańska, wszczął niedawno postępowanie administracyjne w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia pn.

„Budowa układów drogowych wraz z kanalizacją deszczową oraz zbiornikiem retencyjnym Osowa II w Osowej”.

Wybudowanie zbiornika umożliwi budowę ul. Nowy Świat i ul. Kozioróżca w układzie docelowym oraz odwodnienie terenu w rejonie pomiędzy ulicami Kozioróżca i Barnie-

wicką. Po uzyskaniu tej decyzji środowiskowej możliwe będzie wydanie pozwolenia na budowę, a następnie ogłoszenie przetar-

gu na wykonawstwo zbiornika retencyjnego z doprowadzeniami kanalizacyjnymi. Wtedy będzie można odwozić wieczną kałużę

na ul. Planetarnej i zalewana ulice wokół ul. Konstelacji.

Tomasz Wiśniewski
www.osowa24.pl

PŁYTY TU, PŁYTY TAM, A GDZIE PORZĄDNY ASFALT?

Jedni o nich marzą, inni przeklinają. Płyty betonowe, drogowe, jumbo (jomb), meba, to osowska rzeczywistość. Warto wyjaśnić, dlaczego w niektórych miejscach w Osowej posadowiono płyty a nie normalny asfalt. Zaczniemy od tych najprostszych wyjaśnień:

Jednorożca-Koziorożca czyli Czerwona Torebka

Wielu z nas zastanawiało się, dlaczego przy okazji budowy pasażu handlowego jedynie wymienia się płyty betonowe na nowe, a nie buduje się normalnej drogi (warto przy tym nadmienić, że sama wymiana płyt była wówczas dużym sukcesem radnych Osowej i pani Małgorzaty Chmiel, która pilnowała w ZDiZ ustaleń z inwestorem). Ale dlaczego płyty? Otóż płyty tworzą jedynie drogę tymczasową. Droga właściwa na planach posadowiona

jest zupełnie w innym miejscu. Jadąc od strony Niedziałkowskiego obecnie wjeżdżamy w Koziorożca. Na planach natomiast droga jest poprowadzona na wprost i zakręca dopiero za pasażem i rondem dochodzi do ulicy Jednorożca. Możemy zatem mieć nadzieję, że wraz z budową ulicy Koziorożca, która ma być w przyszłości głównym traktem naszej dzielnicy, wreszcie doczekamy się zmian w tym rejonie.

Nowy Świat

Tu sytuacja wygląda podobnie. W miejscu, gdzie droga przebiega po płytach, nie jedziemy jej właściwym śladem. Podobnie w strefie zamieszkania, gdzie obowiązuje 20 km/h. Dlatego też nie ma tu chodników i całej drogowej infrastruktury. W roku 2013 trwały rozmowy w sprawie zamiany działek w tym rejonie. W ten sposób moż-

na by poprowadzić drogę w innym, prostszym wariacie. Ale temat jakby póki co ucichł.

Wodnika

Wodnika jest wyasfaltowana aż do ronda przy ulicy Marsa. Na więcej nie godzili się okoliczni mieszkańcy. Stąd pomysł, aby odcinek w kierunku Barniewic pokryć płytami. Zapewne obecnie mieszkańcy domów położonych najbliższej jezdni nie są zachwyчени ogłosami, jakie wydobywają się spod kół przemierzających tędy pojazdów. Ale cóż, były protesty, stąd brak asfaltu.

Płyty lepsze niż nic

Jednak dla niektórych mieszkańców płyty to
cd. na str. 4

obiekt westchnień. Bo jeśli droga do szkoły, pracy i powrót do domu wiedzie poprzez błota i grzęzawiska, to właśnie płyty mogą być właściwym pa-

naceum na owe logistyczne dolegliwości. Płyty tolerowane są również w rejonach, w których mieszkańcy czekają na zbiornik retencyjny i budowę kana-

lizacji z prawdziwego zdarzenia.

Tomasz Wiśniewski
www.osowa24.pl

CZYM ZAJMUJE SIĘ ZARZĄD DRÓG I ZIELENI?

W poprzednim numerze naszego Biuletynu omówiliśmy możliwości podejmowania interwencji przez mieszkańców w przypadku zdarzeń naruszających bezpieczeństwo lub porządek publiczny. W wielu takich sytuacjach (np. zniszczona ławka, połamane drzewo czy wygięty znak drogowy) nie kończy się jednak na wykryciu i ukaraniu sprawcy. Konieczne jest bowiem naprawienie uszkodzonych elementów infrastruktury. Instytucją, która w Gdańsku podejmuje takie działania, jest Zarząd Dróg i Zieleni.

ZDiZ jest jednostką organizacyjną miasta podlegającą prezydentowi, odpowiedzialną za bardzo szeroki wachlarz spraw. Do jego zadań należy zarówno budowa i utrzymywanie oraz oświetlenie dróg publicznych w granicach administracyjnych miasta Gdańska (z wyłączeniem autostrad i dróg ekspresowych w tym Obwodnicy Trój-

miasta), jak i zarządzanie parkami, placami zabaw, zieleńcami i zadrzewieniem miejskim oraz lasami i cmentarzami komunalnymi. Zarząd utrzymuje również infrastrukturę tramwajową i autobusową (w tym przystanki autobusowe), parkometry w strefach płatnego parkowania i system informacji miejskiej (np. oznaczenie nazw ulic), a od niedawna odpowiada także za organizację systemu gospodarowania odpadami komunalnymi (to tu składamy tzw. deklaracje śmieciowe). Krótko mówiąc ZDiZ jest instytucją, która w największym stopniu wpływa na codzienny wizerunek otaczającej nas przestrzeni.

Z racji bardzo szerokiego zakresu obowiązków ZDiZ podzielony został na 24 działy, z czego ponad połowa to jednostki merytoryczne, zajmujące się poszczególnymi aspektami utrzymywania infrastruktury,

będącej pod pieczęcią Zarządu Dróg i Zieleni. Znajdziemy wśród nich takie komórki organizacyjne jak: Dział Utrzymania Dróg, Dział Utrzymania Zieleni, Dział Oczyszczania, Dział Inżynierii Ruchu, Dział Gospodarki Odpadami Komunalnymi, Dział Parkowania czy Dział Utrzymania Infrastruktury Tramwajowej i Autobusowej.

Kiedy zatem spadną pierwsze śniegi, za łopaty sięgają nie tylko mieszkańcy (którzy, zgodnie z prawem, powinni utrzymywać w czystości chodniki przylegające do ich nieruchomości), ale przede wszystkim Dział Oczyszczania. Do jego obowiązków należą bowiem takie zadania, jak oczyszczanie i zimowe utrzymywanie dróg. Natomiast gdy po

okresie zimowym zauważymy dziurę w drodze lub nierówność w chodniku, możemy zgłosić tę sprawę nie tylko do radnych miasta czy Rady Dzielnicy, ale również bezpośrednio do Działu Utrzymania Dróg, który odpowiada za utrzymanie, modernizację i remonty istniejących ciągów komunikacyjnych.

Utrzymanie terenów zielonych, takich jak parki znajdujące przy ul. Chirona, Bliźniąt czy Diany, należy z kolei do Działu Utrzymania Zieleni, utrzymanie wiat i przystanków autobusowych - do Działu Utrzymania Infrastruktury Tramwajowej i Autobusowej, sprawy organizacji ruchu (w tym decyzje o ustawianiu odpowiednich znaków drogowych) - do Działu Inżynierii Ruchu, a wywozu odpadów - do Działu Gospodarki Odpadami Komunalnymi.

Sprawy którymi zajmuje się ZDiZ można oczywiście wymieniać bez końca, a zapamiętanie właściwości wszystkich działów organizacyjnych na pewno nie jest łatwym zadaniem. Zawsze możemy zajrzeć do internetu, gdzie na stronie www.zdiz.gda.pl znajdziemy szczegółowe informacje

na temat zakresu problemów, za które odpowiedzialne są poszczególne komórki Zarządu Dróg i Zieleni. Warto jednak zapamiętać numer telefonu do Dyżurnego Inżyniera Miasta (58 52 44 500), który całodobowo i całorocznie przyjmuje wszelkie zgłoszenia dotyczące spraw, będących w zakresie zainteresowań Zarządu Dróg i Zieleni. Dyżurny Inżynier natomiast przekazuje interwencje mieszkańców do odpowiednich służb, a gdy sprawa dotyczy problemu pozostającego poza kompetencją ZDiZ, poinformuje osobę zgłaszającą, do jakiej instytucji należy się w konkretnej sytuacji zwrócić.

Należy również zaznaczyć, że choć Zarząd Dróg i Zieleni odpowiada za bardzo wiele spraw dotyczących otaczającej nas infrastruktury miejskiej, w tym za jej planowanie i budowę, jego budżet inwestycyjny jest stosunkowo skromny, zwłaszcza jak na warunki 450-tysięcznego miasta. Co więcej, wiele poważnych działań inwestycyjnych realizowanych jest przez inne jednostki organizacyjne Gdańska (takie jak Wydział Programów Rozwo-

jowych Urzędu Miejskiego czy spółki Dyrekcja Rozbudowy Miasta Gdańska i Gdańskie Inwestycje Komunalne). Stąd też zgłaszanie do ZDiZ konieczności budowy takich inwestycji, jak pełnowartościowe drogi wyposażone we wszelką infrastrukturę towarzyszącą (odwodnienie, oświetlenie, chodniki itd.) z reguły skazane jest na porażkę. Działania te wymagają bowiem wpisania do uchwalanej przez Radę Miasta Gdańska Bazy Priorytetów Inwestycyjnych, a następnie zarezerwowania znacznych środków w budżecie Miasta Gdańska. Jeżeli nasza ulica nie należy do głównej osi komunikacyjnej dzielnicy, szybszym rozwiązaniem będzie więc z pewnością zabieganie o jej utwardzenie płytami drogowymi. Warto pamiętać, że Rada Dzielnicy Osowa prowadzi listę priorytetową osowskich ulic przeznaczonych do utwardzenia i stopniowo zgłasza ją do Zarządu Dróg i Zieleni, który (w miarę posiadanych środków) wprowadza te plany w życie.

Karol Ważny
Kancelaria Prawna Ważny & Wilkiel
www.wwkp.pl
tel: 504 159 491

BEZPIECZNY RUCH DROGOWY WYMAGA KULTURY

Ze Stanisławem Krze-
mińskim - filmowcem, wła-
ścicielem wytwórni Star Art
Bros, Radnym Dzielnicy
Osowa rozmawia Małgo-
zata Grochowska

Dlaczego podjął Pan decyzję o byciu radnym dzielnicy?

Mieszkam w Osowej od
14 lat i odkąd się tu wpro-
wadziłem interesowałem
się tym, co się dzieje w mo-
jej dzielnicy, szczególnie
jak zmienia się osiedle na
którym mieszkam, co tu
powstaje nowego, co się
buduje w okolicy...

Był pan kiedyś kierow- cą rajdowym, interesuje się Pan motoryzacją...

Tak, interesuję się moto-
ryzacją, szeroko rozumia-
nym ruchem drogowym
i bezpieczeństwem w ru-
chu drogowym. Dzięki tym
zainteresowaniom sądzę,
że mam sporo do powie-
dzenia na temat komuni-
kacji i poruszania się na
drogach.

**Jednym z pańskich pier-
wzych działań, dotyczą-
cych ruchu drogowego, by-
ła dyskusja z Zarządem Tran-
sportu Miejskiego (ZTM) na**

temat kursowania autobusu 269 w Osowej.

To nie była tylko moja
dyskusja, to była grupowa
praca części radnych. Przed-
miotem rozmowy było prze-
de wszystkim: jak ta linia
autobusowa powinna wyg-
łądać. Kwestionowaliśmy
niektóre punkty w projek-
cie. Nasze pomysły to mię-
dzy innymi wydłużenie li-
nii 269, by nie zakręcała
na rondzie przy Selgrosie.
Dzięki temu osoby, które
pracują w Selgrosie, Renku,
lub choćby robią zakupy
w Biedronce - również lu-
dzie starsi - mogłyby z tej
linii korzystać. Nasza druga
propozycja to niewpuszc-
zanie tego autobusu na
ulicę Kielnieńską, aby nie
generować spóźnień. Trze-
ci pomysł dotyczył zmiany
miejsca przystanku przy
Szkołe Podstawowej nr 81
- by znajdował się na ty-
łach boiska szkolnego (ul.
Niedziałkowskiego). To by-
ły korekty, które zgłosiliśmy
do ZTM. Jednak żadna nie
została uwzględniona.

Planowana jest zmiana oznakowania na terenie Oso- wej. Jak Pan to ocenia?

W Osowej planuje się us-

tanowanie „strefy 30” oraz
strefy skrzyżowań równo-
rzędnych Oznacza to wpro-
wadzenie limitu prędkości
do 30 km/h praktycznie
w całej Osowej. Na skrzy-
żowaniach działałaby zasa-
da prawej strony: jeśli mam
swoją prawą stronę wolną
- mogę jechać. Osobiście
jestem za wprowadzeniem
tego projektu, ale w wersji
nieco zmodyfikowanej.
Projekt zakłada, że więk-
szość głównych ulic Oso-
wej - Jednoróżca, Wod-
nika, Barniewicka, Nie-
działkowskiego, Balcerskie-
go od pewnego momentu
mają być ulicami ze skrzy-
żowaniami równorzędny-
mi. Moim zdaniem to zły
pomysł, ponieważ - tak jak
wspomniałem - są to drogi
główne - przecinają całe
nasze osiedle, jeżdżą po
nich autobusy. Na takich
ulicach nie powinny być
generowane dodatkowe
„sytuacje podbramkowe”,
gdzie autobus będzie mu-

siał ustąpić pierwszeństwa samochodowi z prawej strony. W rezultacie może dochodzić do bardzo wielu niebezpiecznych sytuacji.

Czy nie jest niebezpieczne, że kierowcy będą musieli pozbyć się dawnych przyzwyczajeń?

Wprowadzenie opisanego projektu w wersji o której wspomniałem owszem jest niebezpieczne. Wyobraźmy sobie ulicę Wodnika ze skrzyżowaniami równorzędnymi - powodowałoby to stłuczkę za stłuczką. Wszystkie wyżej wymienione ulice powinny zostać głównymi, a poboczne (które są w większości uliczkami osiedlowymi) należy objąć strefą równorzędnych skrzyżowań i strefą 30. By ograniczyć liczbę niebezpiecznych sytuacji na drogach powinniśmy za pomocą mediów uświadomić ludzi, że jest taka zmiana organizacji.

Do tej pory głównym środkiem na dyscyplinowanie kierowców żeby nie jechali za szybko są tzw. spowalniające progi. Czynią one jazdę po naszych ulicach nieprzyjemną, uciążliwą. Czy Pana zdaniem są one skuteczne? A jeśli nie, to jakie inne sposoby możemy zastosować, żeby

zdyscyplinować kierowców do powolniejszej jazdy?

Najprostszym sposobem jest zwiększenie patrołów policyjnych. Nie jesteśmy w stanie zatrzymać kierowców łamiących przepisy inaczej niż nakładaniem na nich kar. Progi zwalniające i wyniesione skrzyżowania są nieskuteczne. Jeśli ktoś jedzie z dużą prędkością, to i tak przejedzie po nich szybko i nierozważnie. Na ul. Wodnika można się rozpędzić nawet do 100 km/h czy 120 km/h i przejechać po progach bez żadnego uszkodzenia samochodu. Progi są uciążliwe w użytkowaniu dla osób które przestrzegają przepisów. Za każdym razem muszą wyhamować, zwolnić, zmienić bieg i dopiero wtedy przejechać. Długo zastanawiałem się, jak spowolnić kierowców na drogach i doszedłem do wniosku, że najlepszym wyjściem jest uświadamianie jak największej ilości ludzi o tym, jakie zagrożenia przynosi nieprzestrzeganie przepisów a w szczególności nieprzestrzeganie przepisu ograniczenia prędkości. Najskuteczniejsze są kary pieniężne. Tak jest np. w Danii czy w całej Skandynawii.

Wiem, że przebywając

ostatnio w Skandynawii poczynił Pan ciekawe obserwacje dotyczące kultury ruchu na drogach.

Ciekawą rzeczą, którą zaobserwowałem, są ścieżki rowerowe, których tam jest bardzo dużo - Dania z nich słynie. U nas jak się robi ścieżkę rowerową, to jest ona zawsze bardzo szeroka. Towarzyszą temu bardzo duże wymagania techniczne, jest ona budowana z najdroższych materiałów, oznakowana z każdej strony. W Danii wszystko zostało uproszczone. Tam wzdłuż każdej drogi - czy to jest główna droga, czy osiedlowa - po lewej i po prawej stronie jest wylany dodatkowy paseczek asfaltu, oddzielony delikatnym pasmem zieleni - to są ścieżki pieszo-rowerowe. Po tych wąziutkich asfaltach po bokach ulicy jeżdżą rowerzyści, chodzą ludzie i wszyscy spokojnie współistnieją. W naszej dzielnicy świetnym rozwiązaniem problemu byłoby zrobienie czegoś takiego - ścieżki pieszo-rowerowej po obu stronach drogi która prowadzi na Chwaszczyno. Trakt pieszo-rowerowy to proste, skuteczne i tanie rozwiązanie - dwa paseczki asfaltu po obu stronach.

Ale czy nie jest niebezpieczne, że równocześnie pieszy i rowerzysta są na tej samej drodze?

Większość z nas jest rowerzystami, kierowcami, pieszymi i często też motocyklistami. Wsiadając w jakiś pojazd czy wchodząc na chodnik, nagle stajemy się grupą społeczną nastawioną „anty” do drugiej grupy.

Tymczasem powinniśmy sobie uświadomić, że wszyscy jesteśmy wspólnotą i korzystamy z tych samych dróg. Dzisiaj jestem pieszym, jutro będę rowerzystą. Idąc po tej ścieżce pieszo-rowerowej i widząc rower z naprzeciwka, mogę mu ustąpić. Będąc rowerzystą i widząc, że ktoś idzie po tej ścieżce, powinienem

mieć świadomość że muszę ominąć bezpiecznie tego człowieka. Dokładnie to samo dotyczy jeżdżenia samochodem czy motocyklem po drogach. To jest wszystko powiązane. Każdy o każdym musi myśleć i wszyscy muszą się podczas ruchu drogowego wspierać.

Dziękuję za rozmowę.

OSOWSKIE SPOTKANIA SENIORÓW – jesień 2014

Dla osób, które niezależnie od wieku pragną zadbać o swój intelektualny i kulturalny rozwój oraz brać udział w integracji pokoleń. Początek godz. 09:00, Gimnazjum nr 33 ul. Wodnika 57, Gdańsk Osowa.

25.10.2014

08.11.2014

22.11.2014

06.12.2014

20.12.2014

Zajęcia prowadzą doświadczeni wykładowcy, pedagodzy i trenerzy rozwoju. Uczestnicy zaproszeni są na bezpłatny po-

częstunek, kawę, herbatę i napoje. Organizatorami są Rada Osiedla Osowa, ZSO nr 2 w Gdańsku i Fundacja WIEM I UMIEM.

ASOS 2014-2020

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Zapraszamy młodzież i wolontariuszy!

Redakcja i teksty: Małgorzata Grochowska, Grzegorz Grochowski, Tomasz Wiśniewski, Karol Ważny

Korekta: Marta Łuczowska

Opracowanie graficzne: Marcin Kamiński

Druk: Drukarnia MER, tel. 58 522-94-30

wiemiumiem.pl
edukacja dla rozwoju ↴

Biuletyn dofinansowany przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich 2014.

www.wiemiumiem.pl/seniorzy